

ООНВЛЕНІ ДЕРЖАВНІ СТАНДАРТИ ПОЧАТКОВОЇ ТА БАЗОВОЇ І ПОВНОЇ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ: КОМПЕТЕНТНІСНИЙ ВИМІР

Визначаються провідні особливості оновлених Державних стандартів початкової та базової і повної загальної середньої освіти, порівнюються їх принципові положення з попередніми стандартами та співвідносяться положення стандартів з вимогами компетентнісного підходу в освіті.

Ключові слова: *Державний стандарт початкової загальної освіти, Державний стандарт базової і повної загальної середньої освіти, компетентнісний підхід, ключові компетентності.*

Постановка проблеми

Вступ. Впровадження оновлених Державних стандартів початкової та базової і повної загальної середньої освіти — новий етап модернізації національної освітньої системи. Вони виступають як потужний ресурс реформування змісту освіти з урахуванням актуальних викликів сьогодення.

Аналіз останніх джерел та публікацій. У квітні 2011 р. було затверджено новий Державний стандарт початкової загальної освіти [3], а в листопаді — Державний стандарт базової і повної загальної середньої освіти [4]. За Законом України «Про загальну середню освіту», Державні стандарти мають оновлюватися кожні десять років. Ця вимога зумовлює дуже відповідальну місію Державних стандартів. Як зазначає О. Савченко, «кожне нове покоління стандартів повинно якомога точніше віддзеркалювати зміни у соціальному запиті щодо якості освіти» [5]. Підготовка вчителя до впровадження оновленого Державного стандарту має передбачати не тільки ознайомлення із змістом відповідної освітньої галузі, а й опрацювання принципових загальних засад цього важливого документа, усвідомлення його методологічного базису.

Метою цієї статті є визначення провідних особливостей оновлених Державних стандартів початкової та базової і повної загальної середньої освіти, порівняння їх принципових положень з попередніми стандартами та співвіднесення положень стандартів з вимогами компетентнісного підходу в освіті.

Виклад основного матеріалу

В основу Державних стандартів покладено компетентнісний підхід в освіті. У змісті Державного стандарту початкової загальної освіти та Державного стандарту базової і повної загальної середньої освіти віддзеркалено головну мету навчання — формування компетентної особистості. «Протягом навчання у початковій школі учні повинні оволодіти ключовими компетентностями, які передбачають їх особистісно-соціальний та інтелектуальний розвиток, формуються на міжпредметній основі та є інтегрованим результатом предметних і міжпредметних компетенцій» [3, 7].

О. Савченко підкреслює: «Якщо у попередньому стандарті ідею компетентнісного підходу було лише закладено, то у новому ми бачимо перехід до системної реалізації» [5]. Попередні державні стандарти декларувалися також як компетентнісно орієнтовані [1]. Зокрема, Державний стандарт базової і повної загальної середньої освіти (2004 р.) визначав серед завдань «...формування соціальної, комунікативної, комп'ютерної та інших видів компетентності учнів» [2]. Однак, порівнюючи оновлені Державні стандарти початкової та базової і повної загальної середньої освіти з їх чинними попередниками, можна зробити висновок про суттєвий розвиток, кількісне та якісне оновлення компетентнісних ідей в їх змісті. Сьогодні компетентнісний підхід і де-юре, і де-факто виступає методологічним підґрунтям Державних стандартів. «Держав-

ний стандарт ґрунтується на засадах особистісно зорієнтованого і компетентнісного підходів, що зумовлює чітке визначення результативної складової засвоєння змісту початкової загальної освіти» [3, 5].

Що принципово відрізняє оновлені Державні стандарти від попередніх?

Таблиця 1

Гене́за компетентнісних ідей в Державних стандартах початкової загальної освіти

Державний стандарт початкової загальної освіти (2005) [1]	Державний стандарт початкової загальної освіти (2011) [3]
1	2
Загальні положення стандартів	
<p>Поряд із функціональною підготовкою, за роки початкової освіти діти мають набути достатній особистий досвід культури спілкування і співпраці у різних видах діяльності, самовираження у творчих видах завдань</p> <p>Початкова освіта як складова загальної середньої освіти спрямована на всебічний розвиток молодших учнів та повноцінне оволодіння ними всіма компонентами навчальної діяльності</p>	<p>Протягом навчання у початковій школі учні повинні оволодіти ключовими компетентностями, які передбачають їх особистісно-соціальний та інтелектуальний розвиток, формуються на міжпредметній основі та є інтегрованим результатом предметних і міжпредметних компетенцій</p> <p>У результативній складовій кожної освітньої галузі Державного стандарту визначено державні вимоги до рівня загальноосвітньої підготовки учнів початкової школи, які відповідають змісту і структурі предметних компетентностей</p>
Державний стандарт початкової загальної освіти (2011) чітко визначає формування компетентності учнів метою і результатом навчання. Предметно-знанняєва функціональна підготовка поступається формуванню ключових компетентностей як інтегрованого комплексу на основі міжпредметних і предметних компетентностей	
Ключові компетентності	
<p>Метою освітньої галузі «Мистецтво» є розвиток особистісно-ціннісного ставлення до мистецтва, здатності до сприймання, розуміння і створення художніх образів, забезпечення умов для художньо-творчої самореалізації і духовно-естетичного самовдосконалення, формування в учнів комплексу ключових художньо-естетичних компетентностей</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1) вміння вчитися; 2) загальнокультурна; 3) громадянська; 4) здоров'язбережувальна; 5) соціальна компетентність; 6) компетентність з питань інформаційно-комунікаційних технологій
<p>У Державному стандарті початкової загальної освіти (2005) поняття «компетентність» вжито один раз — у наведеній характеристиці освітньої галузі «Мистецтво». Державний стандарт початкової загальної освіти (2011) подає визначення компетентності, компетенції, ключових, міжпредметних і предметних компетентностей, з використанням цих понять характеризує всі без винятку освітні галузі та їх результативну складову в частині державних вимог до рівня загальноосвітньої підготовки учнів</p>	
Мета вивчення освітньої галузі	
<p>Мета і завдання вивчення української мови полягає в опануванні грамоти (початкових умінь читати і писати), засвоєнні доступного кола знань з мови, у мовленнєвому розвитку молодших школярів — умінь висловлюватися в усіх доступних для них формах, типах і стилях мовлення</p>	<p>Метою вивчення української мови, мов національних меншин як мов навчання є формування в учнів комунікативної компетентності засвоєнням доступного і необхідного обсягу знань з мови навчання, опанування всіх видів мовленнєвої діяльності та набуття певного соціального досвіду</p>

Продовження таблиці 1

1	2
<p>Вивчення математики в початковій школі забезпечує опанування учнями знань, умінь та навичок, необхідних для подальшого вивчення математики та інших предметів. Частина знань початкового курсу математики має практичну спрямованість і застосовується у повсякденному житті. Вивчення математики сприяє розвитку пізнавальних здібностей молодших школярів — пам'яті, логічного і творчого мислення, уяви, математичного мовлення</p>	<p>Метою освітньої галузі «Математика» є формування предметної математичної і ключових компетентностей, необхідних для самореалізації учнів у швидкозмінному світі</p>
<p>Як бачимо, порівняння частин «Мета вивчення освітніх галузей» переконливо свідчить про системний перегляд мети освіти як оволодіння знаннями, уміннями та навичками та вихід на розуміння мети в контексті компетентнісної парадигми</p>	
<p>Вимоги до рівня загальноосвітньої підготовки учнів</p>	
<p>Розуміти значення визначених програмою слів, усталених виразів, які стосуються народних звичаїв, традиційних ремесел, предметів побуту; знати місцеві географічні назви, власні імена, уміти пояснити їх значення, походження (у нескладних випадках), знати певне коло слів-символів, які асоціюються з тим чи іншим народом (таких, якими для українців є, наприклад, <i>біла хата, калина, барвінок</i> тощо), вміти розказати про них, знати прислів'я, приказки, загадки, лічилки, пісні; уміти порівнювати сюжети, персонажів казок, легенд, які є подібними у фольклорі рідного й українського народу; знати імена видатних людей, які є ключовими постатями в культурі, історії народу, вміти розказати про них; дотримуватися правил мовленнєвої поведінки, що ґрунтуються на загальнолюдських і національних цінностях</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Знати і вміти записувати назву держави та її столиці; знати державні символи України; розуміти і пояснювати значення слів — назв предметів побуту, народних звичаїв; використовувати тематичні групи слів народознавчого змісту в мовленні; • знати казки, пісні, прислів'я, приказки, загадки, лічилки; уміти доречно використовувати їх в усному і писемному мовленні для його увиразнення; • знати формули національного мовленнєвого етикету і використовувати їх під час спілкування; дотримуватися правил етикету під час спілкування з представниками різних вікових груп і статусів; • уміти встановлювати елементарні комунікативні контакти під час виконання тих чи інших соціальних ролей у різних життєвих ситуаціях; • уміти організувати свою навчальну діяльність; самостійно користуватися підручником, довідковою літературою; виконувати мисленнєві операції: спостерігати, аналізувати мовні явища, порівнювати, узагальнювати, виділяти головне, робити висновки; висловлювати і доводити власну думку; переносити знання та способи діяльності в нову ситуацію; проводити перевірку та самоперевірку усних висловлювань і письмових робіт, оцінювати результати навчання

Вимоги до рівня загальноосвітньої підготовки учнів у Державному стандарті початкової загальної освіти (2011) ґрунтуються на положенні про багатокомпонентний зміст освіти як комплекс знань, способів діяльності (умінь та навичок), досвіду творчої діяльності, досвіду емоційно-ціннісного ставлення. Якщо врахувати, що поняття «компетентність» у Державному стандарті трактовано як набуту у процесі навчання інтегровану здатність особистості, яка складається із знань, досвіду, цінностей і ставлення, що можуть цілісно реалізовуватися на практиці, абсолютно логічним буде ви-

сновок про те, що зміст освіти і державні вимоги до рівня загальноосвітньої підготовки учнів у цьому нормативному документі дійсно є компетентнісно спрямованими. Абсолютно закономірними і навіть стереотипними (в обох Державних стандартах) виступають вимоги «знати» і «вміти». Але в оновленому стандарті, як підкреслює О. Савченко, компетентнісна освіта в індивідуальних досягненнях стосується і творчої сфери (я створюю, я змінюю, я знаходжу, я доповнюю), і емоційно-ціннісної (я прагну, я хочу досягти, я дуже ціную, я схвалюю, я відчуваю, що мені потрібно) [5]

Таблиця 2

Гене́за компетентнісних ідей в Державних стандартах базової і повної загальної середньої освіти

Державний стандарт базової і повної загальної середньої освіти (2004) [2]	Державний стандарт базової і повної загальної середньої освіти (2011) [4]
Мета і завдання	
<p>Зміст базової і повної середньої освіти створює передумови... для... запровадження особистісно орієнтованих технологій, формування соціальної, комунікативної, комп'ютерної та інших видів компетентності учнів</p>	<p>Цей державний стандарт ґрунтується на засадах компетентнісного підходу... Компетентнісний підхід — спрямованість навчально-виховного процесу на досягнення результатів, якими є ієрархічно підпорядковані ключова, загальнопредметна і предметна (галузева) компетентності</p>
<p>Абсолютно очевидне і кількісне, і якісне посилення компетентнісної ідеї в оновлених стандартах. Стандарт 2004 р. містить перелік деяких компетентностей у загальній частині (див. вище) та згадки цього поняття в характеристиках освітніх галузей «Мови і літератури», «Суспільствознавство», «Естетична культура». Стандарт 2011 р. визначає компетентнісний підхід засадничою основою; що пронизує зміст усіх освітніх галузей і вимог до рівня загальноосвітньої підготовки учнів</p>	

Задача педагога — не тільки бути обізнаними з окремими характеристиками стандартів та змістом освітніх галузей, а й чітко усвідомлювати цілісну систему загальноосвітніх стандартів. Сьогодні ми є свідками унікального моменту — практично одночасно затверджено Державні стандарти всіх ланок освіти. Тому актуалізується проблема забезпечення наступності в змісті освітніх галузей та у вимогах до рівня загальноосвітньої підготовки учнів у сучасних Державних стандартах початкової загальної освіти та базової і повної загальної середньої освіти. Першим кроком для розуміння цієї наступності на принциповому рівні має стати порівняльний аналіз відповідних Державних стандартів.

Таблиця 3

Порівняльний аналіз Державних стандартів початкової та базової і повної загальної середньої освіти

Державний стандарт початкової загальної освіти (2011) [3]	Державний стандарт базової і повної загальної середньої освіти (2011) [4]
1	2
Термінологічний апарат	
<p>1) Громадянська компетентність; 2) ключова компетентність; 3) ключова компетенція; 4) компетентнісний підхід; 5) компетентність; 6) компетенція; 7) комунікативна компетентність;</p>	<p>1) Громадянська компетентність; 2) діяльнісний підхід; 3) загальнокультурна компетентність; 4) здоров'язбережувальна компетентність; 5) інформаційно-комунікаційна компетентність; 6) ключова компетентність; 7) ключова компетенція;</p>

Продовження таблиці 3

1	2
<p>8) міжпредметна компетентність; 9) міжпредметні естетичні компетентності; 10) предметна компетентність; 11) предметна компетенція; 12) предметна математична компетентність; 13) предметна природознавча компетентність; соціальна компетентність</p>	<p>7) компетентнісний підхід; 8) компетентність; 9) компетенція; 10) комунікативна компетентність; 11) міжпредметна естетична компетентність; 12) міжпредметна компетентність; 13) навчальна програма; 14) особистісно зорієнтований підхід; 15) предметна (галузева) компетентність; 16) предметна компетенція; 17) предметна мистецька компетентність; 18) проектно-технологічна компетентність; 19) соціальна компетентність</p>
<p>Термінологічний блок обох державних стандартів в цілому зіставний. Подано ідентичні визначення понять «компетентність», «компетенція», «компетентнісний підхід», «ключова компетентність», «міжпредметна компетентність», «предметна компетентність», «предметна компетенція», дефініції громадянської, комунікативної, соціальної компетентності (в таблиці виділено напівжирним шрифтом). У змісті обох документів вжито поняття «ключова компетенція», «міжпредметна естетична компетентність», але їх визначення не співпадають (в таблиці виділено курсивом). У Державному стандарті базової і повної загальної середньої освіти дано визначення понять, які також вживаються як провідні в стандарті початкової загальної освіти: «особистісно зорієнтований підхід», «діяльнісний підхід», «навчальна програма», а також дефініції ключових компетентностей</p>	
<p style="text-align: center;">Ключові компетентності</p>	
<p>1) вміння вчитися; 2) загальнокультурна; 3) громадянська; 4) здоров'язбережувальна; 5) соціальна компетентність; 6) компетентність з питань інформаційно-комунікаційних технологій</p>	<p>До ключових компетентностей належить вміння вчитися, спілкуватися державною, рідною та іноземними мовами, математична і базові компетентності в галузі природознавства і техніки, інформаційно-комунікаційна, соціальна, громадянська, загальнокультурна, підприємницька і здоров'язбережувальна компетентності</p>
<p>Отже, перелік ключових компетентностей, поданих у Державному стандарті початкової загальної освіти, практично збігається з переліком компетентностей з термінологічного блоку Державного стандарту базової і повної загальної середньої освіти</p>	
<p style="text-align: center;">Методологічне підґрунтя</p>	
<p>Державний стандарт ґрунтується на засадах особистісно зорієнтованого і компетентнісного підходів, що зумовлює чітке визначення результативної складової засвоєння змісту початкової загальної освіти</p>	<p>Цей Державний стандарт ґрунтується на засадах особистісно зорієнтованого, компетентнісного і діяльнісного підходів, що реалізовані в освітніх галузях і відображені в результативних складових змісту базової і повної загальної середньої освіти</p>
<p style="text-align: center;">Результат навчання</p>	
<p>У результативній складовій кожної освітньої галузі Державного стандарту визначено державні вимоги до рівня загальноосвітньої підготовки учнів початкової школи, які відповідають змісту і структурі предметних компетентностей</p>	<p>Цей Державний стандарт розроблений на основі Державного стандарту початкової загальної освіти із спрямуванням освітніх галузей на розвиток сформованих і формування нових предметних (галузевих) компетентностей</p>
<p style="text-align: center;">Очевидними є наступність цих документів щодо результатів навчання</p>	

Висновки

Методологічною основою оновлених «Державних стандартів початкової та базової і повної загальної середньої освіти» є компетентнісний підхід. Формування компетентності учнів визнається цими документами метою і результатом навчання.

1. Компетентнісна ідея набула системного розвитку в оновлених стандартах порівняно з попередніми. Термінологічний контент, характеристика всіх освітніх галузей, зміст освіти і державні вимоги до рівня загальноосвітньої підготовки учнів дійсно є компетентнісно спрямованими.

2. В оновлених Державних стандартах початкової та базової і повної загальної середньої освіти простежується наступність і системність щодо компетентнісного підходу як основи їх змісту та впровадження.

ЛІТЕРАТУРА

1. Державний стандарт початкової загальної освіти // Постанова Кабінету міністрів України від 16.11.2000 року № 1717 «Про перехід загальноосвітніх навчальних закладів на новий зміст, структуру та 12-річний термін навчання» [електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1717-2000-p>

2. Державний стандарт базової і повної загальної середньої освіти // Освіта України. — 2004. — № 5.

3. Державний стандарт початкової загальної освіти // Початкова освіта. — 2011. — № 18(594). — 46 с.

4. Державний стандарт базової і повної загальної середньої освіти [електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1392-2011-%D0%BF>

5. Новий держстандарт для початкової школи: від задуму до реалізації // Педагогічна газета. — 2012. — № 1(210). — С. 4.

Родыгина И. В.

НОВЫЕ ГОСУДАРСТВЕННЫЕ СТАНДАРТЫ НАЧАЛЬНОГО, БАЗОВОГО И ПОЛНОГО ОБЩЕГО СРЕДНЕГО ОБРАЗОВАНИЯ: КОМПЕТЕНТНОСТНЫЙ АСПЕКТ

Обоснованы главные особенности новых «Государственных стандартов начального, базового и полного среднего образования», сравниваются их принципиальные положения с предыдущими стандартами и соотносятся положения стандартов с требованиями компетентностного подхода в образовании.

Ключевые слова: Государственный стандарт начального общего образования, Государственный стандарт базового и полного общего среднего образования, компетентностный подход, ключевые компетентности.

Rodygina I. V.

THE NEW STATE STANDARDS OF PRIMARY AND BASIC & COMPLETE SECONDARY EDUCATION: THE COMPETENCE DIMENSION

The article is devoted to the justification of the main features of the new State primary education and basic & complete secondary education standards. The author compares the fundamental positions of these standards with the previous ones, correlating these positions with the demands of the competence approach to education.

Key words: State primary education standard, State basic & complete secondary education standard, the competence approach, key competences.